

## ЗАТВЕРДЖУЮ

президент державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут»



Ксенія СЕМЕНОВА

21 березня 2026 року

## ВИСНОВОК

Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут» (далі – КАІ) про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Кравцова Данила Олександровича на тему: «Компенсація екологічної шкоди, завданої війною, в міжнародному праві», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право»

## ВИТЯГ

із протоколу № 1 розширеного засідання кафедри міжнародного та європейського права КАІ від 18 березня 2026 року

**Присутні:** в.о. завідувача кафедри, старший викладач, к.ю.н. Немченко К.С., професор, д.ю.н. Волошин Ю.О., професор, д.ю.н. Нуруллаєв І.С., професор, д.ю.н. Прошасв В.В., професор, д.ю.н. Бабін Б.В., професор, д.ю.н. Пазюк А.В., доцент, к.ю.н. Чистякова Ю.В., доцент, к.ю.н. Максимович Р.О., провідний фахівець Цвігун О.В.

**Присутні на засіданні науково-педагогічні працівники інших кафедр КАІ:**

Сапсай А.П., к.політ.н., доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій Факультету права та міжнародних відносин.

**Присутні на засіданні науково-педагогічні працівники з інших навчальних закладів:**

Камінська Н.В., д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник відділу міжнародного права та права Європейського Союзу Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України.

## Порядок денний:

Обговорення дисертаційної роботи аспіранта кафедри міжнародного та європейського права КАІ Кравцова Данила Олександровича на тему:

«Компенсація екологічної шкоди, завданої війною, в міжнародному праві», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Науковий керівник – доктор філософії в галузі права, в.о. завідувача кафедри міжнародного та європейського права КАІ Немченко Костянтин Сергійович.

Дисертація виконувалась на кафедрі міжнародного та європейського права Факультету права та міжнародних відносин КАІ. Тема дисертації «Моделі компенсації збитків, завданих воєнними діями в міжнародному публічному праві» була затверджена на засіданні Вченої ради Факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету (протокол № 7 від 25 жовтня 2022 року).

Уточнену редакцію теми дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Факультету права та міжнародних відносин (протокол № 9 від 27 листопада 2025 року).

### **Виступили:**

Здобувач Кравцов Данил Олександрович представив презентацію за основними положеннями дисертації «Компенсація екологічної шкоди, завданої війною, в міжнародному праві», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Доповідач ґрунтовно обґрунтував актуальність теми, виходячи з того, що екологічні наслідки збройних конфліктів трансформувалися із супутнього явища у самостійний фактор впливу на міжнародну безпеку, при цьому залишаючись недостатньо врегульованими у межах існуючих міжнародно-правових механізмів. Акцентовано, що саме війна проти України продемонструвала безпрецедентний масштаб і системність екологічного руйнування, що актуалізує необхідність формування нових правових підходів до його компенсації.

У ході дослідження доведено, що історично сформована модель воєнних репарацій, яка еволюціонувала від каральних контрибуцій до більш структурованих компенсаційних механізмів, зокрема у практиці ХХ століття, не відповідає сучасним викликам. Встановлено, що навіть найбільш розвинений приклад - компенсаційний механізм, створений після агресії Іраку проти Кувейту – попри значний обсяг виплат та інституційну завершеність, характеризується низкою системних недоліків, зокрема тривалістю процедур, залежністю від політичних рішень та обмеженою ефективністю щодо повного відшкодування заявлених збитків.

На цій основі аргументовано, що екологічна шкода повинна розглядатися як окрема категорія у системі міжнародно-правової відповідальності держав. Встановлено, що така шкода має специфічні характеристики – кумулятивність, транскордонність, довготривалість та часто незворотність, що принципово відрізняє її від традиційних видів шкоди, які враховувалися у межах класичних репараційних механізмів .

Доповідач обґрунтував, що у зв'язку з цим потребує переосмислення сам зміст принципу повного відшкодування. Доведено, що застосування концепції *restitutio in integrum* у сфері екологічної шкоди є обмеженим, а в окремих випадках фактично неможливим. Відтак компенсація має включати комплексний підхід, що поєднує фінансові виплати, заходи з екологічної реабілітації, довгострокове відновлення природних ресурсів, а також гарантії не повторення порушень.

Суттєву увагу приділено проблемі доказування екологічної шкоди. Встановлено, що сучасна міжнародна практика формує новий стандарт доказування, який виходить за межі суто юридичного аналізу та передбачає інтеграцію наукових даних, екологічного моніторингу, супутникової інформації та експертних висновків. Обґрунтовано, що саме такий комплексний підхід забезпечує можливість встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями держави-агресора та змінами у стані довкілля, що є ключовою умовою притягнення до міжнародно-правової відповідальності.

На прикладі агресії Російської Федерації проти України доведено, що екологічне руйнування використовується як цілеспрямований елемент воєнної стратегії. Зокрема, системні удари по енергетичній інфраструктурі, промислових об'єктах, природних екосистемах, а також підриг Каховської гідроелектростанції спричинили кумулятивні екологічні наслідки, які не мають аналогів у сучасній європейській практиці.

У дисертації обґрунтовано, що за таких умов ефективно відшкодування екологічної шкоди можливе лише через створення спеціалізованого міжнародного компенсаційного механізму. Визначено, що оптимальною є трирівнева інституційна модель, яка включає Реєстр збитків, Компенсаційну комісію та Компенсаційний фонд, що дозволяє забезпечити системне документування шкоди, її оцінку та подальше відшкодування.

Доповідач окремо наголосив на трансформації підходів до джерел компенсації. Аргументовано, що традиційна модель добровільного виконання державою-агресором своїх зобов'язань є недостатньою, у зв'язку з чим формується нова практика використання заморожених активів як джерела фінансування репарацій. Водночас підкреслено, що така практика супроводжується складними питаннями щодо меж державного імунітету та співвідношення з нормами міжнародного права.

У роботі також визначено ключову роль міжнародних інституцій у процесах компенсації екологічної шкоди. Зокрема, встановлено, що Програма ООН з довкілля, Міжнародний Суд ООН, Постійний третейський суд та Світовий банк формують інституційне середовище, здатне забезпечити як оцінку збитків, так і їх фінансове покриття. Особливо підкреслено значення Світового банку як інституції, що забезпечує методологічну основу оцінки шкоди та мобілізацію фінансових ресурсів для післявоєнного відновлення. У підсумку доведено, що український кейс фактично формує новий етап розвитку міжнародного права у сфері відповідальності держав, у межах якого екологічна шкода набуває статусу самостійного об'єкта правового захисту. Обґрунтовано, що сформовані у роботі підходи можуть слугувати основою для розроблення

універсальної моделі компенсації екологічної шкоди, завданої війною, у глобальному вимірі.

Теоретичні положення та практичні рекомендації, сформульовані у дисертації, пройшли апробацію у наукових публікаціях та доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях.

Після закінчення презентації Кравцову Д.О. присутніми на засіданні фахівцями були поставлені наступні запитання:

**Запитання до здобувача:**

**1. Волошин Юрій Олексійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права:** *Які особливості стандартів доказування екологічної шкоди у міжнародній практиці обґрунтовані в дисертації?*

**Відповідь здобувача:** Дякую за питання! Особливості стандартів доказування екологічної шкоди у міжнародній практиці, обґрунтовані в дисертації, пов'язані передусім із необхідністю встановлення повного складу міжнародно-протиправного діяння: факту порушення, наявності реальної або передбачуваної шкоди довіллю та причинно-наслідкового зв'язку між діями держави-агресора і негативними екологічними наслідками.

Окремо наголошено, що через кумулятивний і довготривалий характер екологічної шкоди стандарт доказування повинен враховувати можливість відкладених наслідків та обмежену доступність інформації в умовах воєнних дій. Це зумовлює необхідність використання міждисциплінарних методів оцінки та допустимість застосування презумпцій, заснованих на об'єктивних екологічних показниках. Таким чином, стандарт доказування у справах про воєнну екологічну шкоду є складнішим і науково насиченішим порівняно з традиційними категоріями матеріальних збитків у міжнародному праві.

**2. Волошин Юрій Олексійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права:** *У чому полягає специфіка екологічної шкоди як самостійної категорії у системі міжнародної відповідальності держав?*

**Відповідь здобувача:** Дякую за питання! Специфіка екологічної шкоди як самостійної категорії у системі міжнародної відповідальності держав полягає передусім у її кумулятивному, довготривалому та транскордонному характері. На відміну від традиційних матеріальних збитків, шкода довіллю може проявлятися поступово, мати відкладені наслідки та впливати не лише на територію постраждалої держави, а й на суміжні регіони та глобальні екосистеми.

Крім того, екологічна шкода має міжпоколіннєвий вимір, оскільки її наслідки можуть впливати на майбутні покоління, що зумовлює необхідність врахування принципу відповідальності перед майбутніми поколіннями та принципу обережності. Саме ці особливості обґрунтовують потребу у спеціалізованих підходах до доказування, оцінки та відшкодування, а також у формуванні окремих інституційних механізмів компенсації в межах міжнародного права.

**3. Нурулласв Ількін Садагат огли, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права: *Які міжнародні інституції здатні забезпечувати відшкодування екологічної шкоди?***

**Відповідь здобувача:** Дякую за питання! По-перше, ключову роль можуть відігравати Міжнародний Суд ООН та Постійний третейський суд (РСА). Міжнародний Суд ООН уповноважений розглядати міждержавні спори щодо порушення міжнародних зобов'язань, у тому числі норм міжнародного гуманітарного та екологічного права, і визначати обсяг належного відшкодування. Водночас у роботі підкреслено, що юрисдикційні обмеження Суду (необхідність згоди держави) можуть ускладнювати реалізацію цього механізму. Натомість Постійний третейський суд має ширший процедурний потенціал, оскільки дозволяє створення спеціалізованих арбітражних трибуналів для розгляду складних і технічно багатофакторних екологічних спорів, що підвищує гнучкість та ефективність процесу.

По-друге, вагоме значення має Європейський суд з прав людини, який може розглядати екологічні наслідки війни крізь призму порушення прав людини, зокрема права на життя, повагу до приватного і сімейного життя та мирне володіння майном.

По-третє, у дисертації особливо наголошено на ролі Програми ООН з довкілля (UNEP), яка забезпечує експертну оцінку стану довкілля, методології фіксації та моніторингу шкоди, формування науково обґрунтованої доказової бази для подальших компенсаційних вимог.

Окремо підкреслено значення Світового банку як ключової фінансово-аналітичної інституції, особливо у контексті України. Доведено, що Світовий банк забезпечує міжнародно визнані методики оцінки екологічних збитків, бере участь у підготовці звітів щодо потреб відновлення та може виступати центральним механізмом мобілізації фінансових ресурсів для екологічної реабілітації постраждалих територій.

**4. Прошасв Володимир Володимирович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права: *Які принципи лежать в основі компенсації екологічної шкоди у міжнародному праві?***

**Відповідь здобувача:** Дякую за питання! У процесі написання дисертації встановлено, що основні принципи репарацій у міжнародному праві щодо компенсації екологічної шкоди формуються на поєднанні вимог *restitutio in integrum*, принципу пропорційності та необхідності встановлення причинного зв'язку між порушенням і наслідками шкоди. Принцип повного відшкодування передбачає максимально можливе відновлення стану, який існував до моменту заподіяння шкоди, або, у разі неможливості такого відновлення, надання адекватної грошової компенсації. Принцип пропорційності забезпечує співмірність між характером міжнародно-протиправного діяння та обсягом відшкодування, тоді як встановлення чіткого причинно-наслідкового зв'язку виступає ключовою умовою юридичної відповідальності держави та визначення меж компенсації.

У той же час форми відшкодування охоплюють реституцію, компенсацію,

реабілітацію, сатисфакцію та гарантії неповторення, які у своїй сукупності становлять нормативний фундамент сучасних підходів до компенсації екологічних збитків, завданих війною. Реституція спрямована на відновлення пошкоджених природних ресурсів, компенсація – на покриття економічно вимірюваних втрат, реабілітація – на довгострокове відновлення екосистем, сатисфакція – на публічне визнання порушення, а гарантії неповторення мають запобіжний характер і спрямовані на недопущення аналогічних порушень у майбутньому. Саме комплексне застосування цих форм дозволяє сформувати ефективний міжнародно-правовий механізм реагування на воєнну екологічну шкоду.

**5. Максимович Роман Олегович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та європейського права:** *Яку модель спеціального компенсаційного механізму для України обґрунтовано в дисертації?*

**Відповідь здобувача:** Дякую за питання! У дисертації обґрунтовано формування спеціального міжнародного компенсаційного механізму для України, побудованого за трирівневою інституційною моделлю, що включає Реєстр збитків, Компенсаційну комісію та Компенсаційний фонд. Така структура покликана забезпечити послідовний, юридично вивіреним і процедурно впорядкований процес документування, розгляду та відшкодування екологічної шкоди, завданої збройною агресією.

Реєстр збитків виконує функцію централізованого накопичення та систематизації доказів, формуючи доказову базу для подальших репараційних вимог. Компенсаційна комісія покликана здійснювати правову оцінку поданих вимог, встановлювати наявність складу міжнародно-протиправного діяння, причинно-наслідковий зв'язок між агресією та шкодою довікілью, а також визначати обсяг належної компенсації. Компенсаційний фонд, у свою чергу, розглядається як фінансовий інструмент акумулювання коштів для виплат, зокрема за рахунок заморожених активів держави-агресора або доходів від них.

У роботі підкреслюється, що зазначений механізм має ґрунтуватися на резолюціях Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/5 та A/RES/77/284, а також резолюції ПАРЄ 2482(2023), що формують міжнародно-політичну та нормативну основу для його створення. Водночас автор наголошує, що ця модель повинна враховувати недоліки попередніх репараційних механізмів, зокрема іраксько-кувейтського досвіду, та забезпечувати більшу інституційну автономність, прозорість процедур, належні стандарти доказування й довгострокову фінансову стабільність.

**Рецензенти** дисертаційної роботи, які наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання та зауваження:

**Максимович Роман Олегович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та європейського права:**

Дисертаційне дослідження присвячене одній із найбільш складних і водночас надзвичайно актуальних проблем сучасного міжнародного права формуванню ефективних механізмів компенсації екологічної шкоди, завданої

збройними конфліктами. Упродовж тривалого часу інститут воєнних репарацій розвивався переважно у площині відшкодування матеріальних і економічних втрат, тоді як докільля не завжди розглядалося як самостійний об'єкт міжнародно-правового захисту. Сучасні воєнні конфлікти, зокрема повномасштабна агресія Російської Федерації проти України, продемонстрували системний, кумулятивний і транскордонний характер екологічних руйнувань, що потребує переосмислення традиційної моделі міжнародної відповідальності держав. Саме тому у роботі досліджується співвідношення класичних принципів міжнародної відповідальності та новітніх підходів до документування, оцінки й відшкодування воєнної екологічної шкоди в умовах трансформації міжнародного правопорядку.

Дисертація вирізняється логічною структурою, послідовністю викладу та методологічною виваженістю. Автор застосовує комплекс наукових методів – історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-юридичний, системно-структурний, інституційно-функціональний та прогнозно-аналітичний, – що забезпечує глибоке та всебічне опрацювання проблематики. Джерельна база охоплює міжнародні договори, резолюції органів ООН, практику Міжнародного Суду ООН, Постійного третейського суду, Європейського суду з прав людини, матеріали Компенсаційної комісії ООН, Програми ООН з довкілля та Світового банку. Наукова новизна полягає у формуванні цілісної концепції міжнародно-правової компенсації екологічної шкоди, що поєднує історичну періодизацію розвитку інституту воєнних репарацій, визначення екологічної шкоди як самостійної категорії міжнародної відповідальності та обґрунтування трирівневої інституційної моделі спеціального компенсаційного механізму для України.

До важливих здобутків дослідження належить системний аналіз еволюції інституту воєнних репарацій із виокремленням п'яти історичних етапів; визначення значення іраксько-кувейтського механізму як прототипу сучасних компенсаційних моделей; розкриття змісту принципів *restitutio in integrum*, пропорційності та причинно-наслідкового зв'язку у сфері воєнних екологічних претензій; формування комплексу міжнародно-правових принципів розгляду екологічних вимог, зокрема принципу обережності, екологічної цілісності та відповідальності перед майбутніми поколіннями. Особливої уваги заслуговує запропонована автором модель спеціального компенсаційного механізму для України (Реєстр збитків – Компенсаційна комісія – Компенсаційний фонд) із можливістю використання заморожених активів держави-агресора як джерела фінансування репарацій.

Результати дослідження мають вагоме прикладне значення. Вони можуть бути використані у наукових розробках із міжнародної відповідальності держав, міжнародного екологічного та гуманітарного права, у навчальному процесі, а також у правотворчій діяльності під час формування національної системи документування й компенсації екологічної шкоди, завданої війною.

Водночас у роботі наявні окремі дискусійні аспекти, що відкривають перспективи для подальших досліджень, зокрема розширення компаративного аналізу сучасних репараційних моделей, деталізація фінансово-економічних

механізмів функціонування компенсаційного фонду та поглиблення аналізу взаємодії між державною та міжнародною кримінальною відповідальністю за воєнні екологічні правопорушення. Проте ці моменти не знижують наукової цінності дисертації, а лише підкреслюють складність і багатовимірність досліджуваної проблематики.

Загалом дисертація відповідає вимогам, встановленим до наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії, демонструє високий рівень наукової зрілості, самостійності та аргументованості автора і становить вагомий внесок у розвиток сучасної міжнародно-правової доктрини компенсації екологічної шкоди, завданої війною.

*Загальний висновок.* На підставі викладеного вважаю, що дисертаційне дослідження Кравцова Данила Олександровича відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283, від 19 травня 2023 року № 502, від 3 травня 2024 року № 507), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, у якій отримано нові обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має значення для юридичної науки. Автор Кравцов Данил Олександрович за результатами попереднього розгляду заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

**Прощаєв Володимир Володимирович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права:** Актуальність теми дослідження не викликає сумніву. У дисертаційній роботі запропоновано вирішення актуального науково-практичного завдання у сфері міжнародного права – формування концептуальних та інституційних засад компенсації екологічної шкоди, завданої збройними конфліктами. Сучасні війни продемонстрували, що довкілля є самостійним об'єктом міжнародно-правового захисту, а екологічні наслідки бойових дій мають довготривалий, транскордонний і кумулятивний характер. Особливої гостроти ця проблематика набула у зв'язку з повномасштабною агресією Російської Федерації проти України, що актуалізувало необхідність розроблення ефективних міжнародно-правових механізмів документування, оцінки та відшкодування екологічних збитків. У цьому контексті дисертація має вагоме теоретичне й практичне значення, оскільки дозволяє переосмислити класичну модель воєнних репарацій і визначити місце екологічної шкоди в системі міжнародної відповідальності держав.

Робота відзначається належним рівнем наукової обґрунтованості та методологічної виваженості. Поставлені завдання реалізовано послідовно,

структура дослідження є логічною, а аргументація – системною та переконливою. Автор ефективно поєднав історико-правовий, формально-юридичний, порівняльно-правовий, системно-структурний та інституційно-функціональний підходи, що дозволило комплексно дослідити еволюцію інституту воєнних репарацій та сучасні механізми компенсації екологічної шкоди. Широка джерельна база забезпечує належний рівень достовірності висновків. Наукова новизна полягає у формуванні цілісної концепції міжнародно-правової компенсації воєнної екологічної шкоди, у систематизації принципів *restitutio in integrum*, пропорційності та причинно-наслідкового зв'язку, а також в обґрунтуванні трирівневої моделі спеціального компенсаційного механізму для України.

У межах дослідження здійснено ґрунтовну періодизацію розвитку інституту воєнних репарацій, визначено значення іраксько-кувейтського механізму для формування сучасних компенсаційних підходів, розкрито роль міжнародних судових і фінансових інституцій у процесі відшкодування екологічної шкоди. Особливу увагу приділено обґрунтуванню екологічної шкоди як самостійної категорії міжнародної відповідальності держав та формуванню комплексу принципів розгляду екологічних претензій, включаючи принцип обережності, екологічної цілісності та відповідальності перед майбутніми поколіннями. Значний інтерес становить запропонована інституційна модель (Реєстр збитків – Компенсаційна комісія – Компенсаційний фонд), що має потенціал практичного застосування в умовах післявоєнного відновлення України.

Результати дослідження мають істотний науковий і практичний потенціал. Матеріали дисертації можуть бути використані у подальших наукових розвідках із міжнародної відповідальності держав, міжнародного екологічного та гуманітарного права, у навчальних курсах відповідного спрямування, а також у правотворчій діяльності під час розроблення національних механізмів документування та компенсації екологічної шкоди. Висновки автора можуть бути корисними для формування державної політики у сфері післявоєнного відновлення та міжнародної співпраці щодо притягнення держави-агресора до відповідальності.

Водночас дисертація містить окремі дискусійні аспекти, які не знижують її загальної наукової цінності, але окреслюють перспективи подальших досліджень. Зокрема, більш розгорнутий аналіз процедурних особливостей доказування екологічної шкоди в умовах активних бойових дій, деталізація фінансово-економічних механізмів функціонування компенсаційного фонду та глибше опрацювання взаємодії міжнародного й національного рівнів реалізації репарацій могли б розширити практичний вимір дослідження. Проте зазначені зауваження мають уточнювальний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

У цілому дисертація Кравцова Данила Олександровича є завершеним, цілісним і високоякісним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам, встановленим до робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 Міжнародне право. Робота вирізняється самостійністю суджень, науковою

зрілістю та істотним внеском у розвиток сучасної міжнародно-правової доктрини компенсації екологічної шкоди, завданої війною.

Загалом, це дисертаційне дослідження може бути рекомендовано до представлення до захисту в спеціалізовану вчену раду.

Після відповідей на запитання виступили:

**Науковий керівник – доктор філософії в галузі права, в.о. завідувача кафедри міжнародного та європейського права, Немченко Костянтин Сергійович:**

За період навчання в Державному університеті «Київський авіаційний інститут» здобувач Кравцов Данил Олександрович проявив себе як старанний, відповідальний та дисциплінований дослідник, який сумлінно виконує наукову роботу. Рекомендації наукового керівника були переважно враховані та належним чином інтегровані в текст дисертації. У тих питаннях, де мала місце відмінність у підходах, аспірант обґрунтовано відстояв власну авторську позицію, навівши аргументацію щодо її наукової та практичної доцільності, що знайшло відповідне відображення у змісті дослідження.

Дисертація є самостійним науковим дослідженням, у межах якого автором сформульовано комплекс теоретичних положень, методологічних підходів та оригінальних рішень щодо міжнародно-правових засад компенсації екологічної шкоди, завданої війною.

Послідовність викладу, логічність аргументації та структурована побудова розділів свідчать про глибоке розуміння здобувачем складності порушеної проблематики та його здатність розкривати її на високому науковому рівні.

Усі теоретичні узагальнення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є результатом особистої наукової роботи автора. Дослідження відповідає вимогам, що висувуються до кваліфікаційних праць такого рівня, вирізняється глибиною опрацювання матеріалу, сучасністю підходів та належним дотриманням принципів академічної доброчесності.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Кравцова Данила Олександровича на тему «Компенсація екологічної шкоди, завданої війною, в міжнародному праві» на здобуття ступеня доктора філософії відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, і може бути рекомендована до захисту перед разовою спеціалізованою вченою радою.

## ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Кравцова Данила Олександровича на тему «Компенсація екологічної шкоди, завданої війною, в міжнародному праві», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право»**

**1. Обґрунтування вибору теми дослідження.** Екологічні наслідки збройних конфліктів посідають одну з центральних позицій у сучасному міжнародному дискурсі щодо забезпечення глобальної безпеки. Руйнування природних ресурсів, деградація екосистем, забруднення ґрунтів, водних об'єктів та атмосфери є невід'ємними супутниками воєнних дій, але тривалий час ці наслідки залишалися поза межами повноцінного міжнародно-правового регулювання. На відміну від матеріальних збитків чи гуманітарних втрат, екологічна шкода війни має складний, комплексний та довготривалий характер, що унеможливорює її повне усунення без наявності спеціалізованих правових механізмів.

Історичний аналіз розвитку репараційних практик – від ранніх форм контрибуцій до післявоєнних домовленостей ХХ століття – свідчить, що міжнародне право поступово переходило від вузького розуміння відповідальності за завдані збитки до ширшої концепції відновлення, яка включала реституцію, компенсацію та реабілітаційні заходи. Проте навіть такі масштабні системи, як репараційний механізм після Першої та Другої світових воєн, включно з діяльністю Міжсоюзної репараційної агенції та регламентацією передачі матеріальних цінностей, не враховували завдану природному середовищу шкоди у системному вимірі. Це формувало довготривалу прогалину, що зберіглася й у подальшій практиці міжнародних організацій і судових інституцій.

Сучасні конфлікти доводять, що екологічні наслідки війни мають глобальний характер, однак саме російська агресія проти України, що розпочалася у 2014 році, зробила проблему компенсації воєнної екологічної шкоди надзвичайно нагальною й практично значущою. Україна стала прикладом держави, на території якої війна спричинила безпрецедентну за масштабами деградацію довкілля: руйнування промислових об'єктів і критичної інфраструктури, затоплення й забруднення земель і водних ресурсів, пожежі у природних екосистемах, масове забруднення територій вибухонебезпечними предметами, підрив Каховської ГЕС. Багато з цих наслідків матимуть тривалий вплив, що вимагатиме десятиліть для відновлення.

У цьому контексті Україна опинилася серед держав, які фактично формують нові стандарти міжнародної практики документування, оцінки та обґрунтування вимог щодо компенсації еко шкоди. Поява спеціальних державних реєстрів збитків, участь України у створенні міжнародного Реєстру збитків, а також розроблення механізмів притягнення агресора до відповідальності створюють унікальний правовий прецедент. Саме український кейс актуалізує потребу в оновленні та вдосконаленні міжнародних норм, які мають забезпечити ефективне відшкодування шкоди довкіллю та запобігти повторенню подібних екологічних

катастроф у майбутньому.

Водночас війна 2022 року продемонструвала, що існуючі норми міжнародного гуманітарного та екологічного права не дають достатньо інструментів для оперативної оцінки збитків, юридичної кваліфікації воєнних дій як екологічних злочинів, визначення масштабів репарацій та механізмів їх стягнення. Складність доведення причинно-наслідкового зв'язку, відсутність уніфікованих методик обрахунку шкоди, а також залежність від політичних рішень міжнародних інституцій роблять проблему компенсації екологічних збитків не лише юридичною, а й багатовимірною глобальною проблемою.

Отже, актуальність теми обумовлена поєднанням історично сформованих концепцій у регулюванні питань відшкодування екологічної шкоди, сучасних викликів міжнародній безпеці та практичною потребою України у створенні ефективної міжнародно-правової системи компенсації воєнної екологічної шкоди, здатної відповідати масштабам руйнувань і реаліям XXI століття.

**2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідних робіт (НДР):

- кафедри міжнародного та європейського права Факультету права та міжнародних відносин на тему «Міжнародні стандарти міжнародних організацій та їх імплементація державами-членами» (номер державної реєстрації 69-2021/150106), у межах якої автором досліджено міжнародно-правові стандарти документування, оцінки та компенсації екологічної шкоди, завданої війною, а також можливості їх імплементації в Україні;

- міжвідомчих дослідницьких ініціатив, зокрема: «Міжнародно-правові аспекти забезпечення прав людини в умовах сучасних глобальних викликів» (номер державної реєстрації 0121U108745); «Механізми реалізації міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту» (номер державної реєстрації 0120U104238); «Адаптація правової системи України до стандартів міжнародного права в умовах воєнного стану» (номер державної реєстрації 0123U101622), у межах яких автором проаналізовано воєнну екологічну шкоду як об'єкт міжнародно-правової відповідальності та запропоновано підходи до її документування, оцінки і компенсації;

Таким чином, тематика дисертації повністю узгоджується з пріоритетними напрямками науково-дослідної діяльності факультету та державної політики у сфері інтеграції України до Європейського Союзу.

Тема дисертації відповідає освітньо-науковій програмі «Міжнародне право» за спеціальністю 293 «Міжнародне право» галузі знань 29 «Міжнародні відносини» в КАІ (зокрема, ОК 1.3.1, ОК 1.3.2, ОК 1.3.4 та ОК 1.3.5).

**3. Мета й завдання дослідження.** Метою дослідження є комплексний аналіз міжнародно-правових засад та механізмів компенсації екологічної шкоди, завданої війною, у міжнародному праві.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- дослідити еволюцію інституту воєнних репарацій у міжнародному публічному праві;
- проаналізувати становлення сучасної моделі воєнних репарацій на основі аналізу іраксько-кувейтського механізму;

- визначити зміст основних принципів та дослідити форми репарацій у міжнародному праві, що впливають із режиму міжнародної відповідальності держав;
- проаналізувати міжнародний досвід оцінки та кваліфікації екологічної шкоди, завданої військовою агресією, з метою виявлення ключових елементів складу екологічного правопорушення та критеріїв, необхідних для присудження компенсації;
- дослідити міжнародно-правові принципи розгляду екологічних претензій у воєнних репараціях;
- проаналізувати ключові міжнародні інституційні механізми, що забезпечують оцінку, документування та відшкодування екологічної шкоди у випадках збройної агресії, з особливим акцентом на їхню роль і потенціал у доведенні екологічних збитків та формуванні репарацій для України;
- дослідити правові засади, інституційну структуру та етапи формування спеціального міжнародного механізму компенсації збитків довкіллю України та визначити його ключові елементи;
- визначити проблеми та особливості відшкодування екологічної шкоди, завданої війною в Україні.

**4. Об'єктом дослідження** є суспільні відносини, що виникають у процесі формування та реалізації міжнародно-правових механізмів компенсації екологічної шкоди, завданої збройними конфліктами.

**5. Предметом дослідження** є міжнародно-правове регулювання компенсації екологічної шкоди, завданої війною в міжнародному праві.

**6. Методи дослідження.** Для виконання поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових та спеціальних юридичних методів, що забезпечили всебічний і ґрунтовний аналіз міжнародно-правових механізмів компенсації екологічної шкоди, завданої війною.

Історико-правовий метод застосовано для дослідження еволюції інституту репарацій та підходів до відшкодування шкоди, завданої збройними конфліктами, починаючи від ранніх форм контрибуцій і практики після Першої та Другої світових воєн до сучасних міжнародно-правових норм, що регулюють захист довкілля під час війни. Використання цього методу дозволило простежити становлення підходів до компенсації воєнної еко шкоди, виявити історичні прогалини у регулюванні цього питання та визначити тенденції розвитку сучасного міжнародного права.

Порівняльно-правовий метод використано для аналізу підходів різних правових систем та міжнародних організацій (ООН, Рада Європи, ЄС, UNEP, МКЧХ) до документування, оцінки та відшкодування екологічних збитків, спричинених війною. Застосування цього методу дало змогу зіставити механізми компенсації, використані у різних міжнародних конфліктах (Кувейт–Ірак, Еритрея–Ефіопія, Судан, Східний Тимор), та оцінити їх ефективність у контексті можливості застосування до сучасних викликів, зокрема пов'язаних з агресією Російської Федерації проти України.

Формально-юридичний метод застосовано для аналізу змісту міжнародно-правових норм, які регулюють захист довкілля під час збройних конфліктів та

визначають підстави відповідальності держав за екологічну шкоду. За його допомогою досліджено положення Женевських конвенцій і Додаткових протоколів 1977 року, Конвенції ENMOD 1976 року, норм міжнародного екологічного права, практики Міжнародного Суду ООН та арбітражів, а також нормативні акти, що стосуються створення міжнародного Реєстру збитків. Цей метод дозволив уточнити правову природу поняття «екологічна шкода, завдана війною», визначити юридичні ознаки відповідальності держав та окреслити межі застосування міжнародних репараційних механізмів.

Системно-структурний метод використано для визначення місця та ролі міжнародно-правового інституту компенсації воєнної еко шкоди у системі сучасного міжнародного публічного права. Завдяки цьому методу проаналізовано взаємозв'язок між нормами міжнародного гуманітарного права, міжнародного екологічного права, нормами про міжнародну відповідальність держав, а також інституційними механізмами, що регулюють процес відшкодування екологічних збитків.

Інституційно-функціональний метод застосовано для дослідження діяльності міжнародних органів та організацій (ООН, UNEP, Світового банку, Європейського Союзу), які відіграють роль у формуванні політики відновлення довкілля та компенсації шкоди внаслідок війни. Цей підхід дав змогу оцінити їхню компетенцію, правові інструменти, механізми координації та форми міжнародного співробітництва, а також визначити потенціал цих інституцій у контексті відшкодування воєнних екологічних збитків Україні.

Емпіричний метод використано для узагальнення фактичних даних про екологічні наслідки сучасних збройних конфліктів, включно з документованими випадками руйнування довкілля в Україні унаслідок російської збройної агресії 2022 року. На основі цього методу проаналізовано звіти національних і міжнародних інституцій щодо масштабу та характеру завданої еко шкоди, що дало змогу виявити ключові тенденції та проблеми її оцінки.

Прогнозно-аналітичний метод застосовано для формування пропозицій щодо вдосконалення міжнародно-правового регулювання компенсації екологічної шкоди, завданої війною. З його допомогою визначено перспективні напрями розвитку глобальної системи екологічної відповідальності держав, удосконалення механізмів документування та оцінки збитків, а також можливі моделі функціонування міжнародних компенсаційних інституцій, зокрема в контексті післявоєнного відновлення України.

**7. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що** Дисертація є першою в Україні самостійною роботою із комплексного аналізу міжнародно-правових засад та механізмів компенсації екологічної шкоди, завданої війною, у міжнародному праві, що поєднує історико-правовий, доктринальний та емпіричний виміри.

За результатами проведеного дослідження обґрунтовано та сформульовано низку теоретичних положень, висновків та практичних пропозицій:

*уперше:*

- досліджено еволюцію інституту воєнних репарацій у міжнародному публічному праві шляхом виокремлення ключових етапів: формування репарацій як

політичної та каральної практики переможців (від античності до кінця XIX ст.); юридичне оформлення відповідальності держави-агресора за завдані збитки (1919-1939 рр.); інституціоналізація репараційних та реституційних механізмів (1945-1955 рр.); фактичне згортання репараційних механізмів під впливом політичних інтересів і прагнення до стабільності у добу холодної війни (1955-1980-ті рр.); поступовий перехід до більш структурованих механізмів (з 1990-х рр. і дотепер), що забезпечило комплексне розуміння історичної трансформації репарацій та їхнього місця у сучасному міжнародному праві;

- встановлено, що сучасна модель воєнних репарацій сформувалася на основі іраксько-кувейтського механізму 1990-х років, у межах якого Рада Безпеки ООН створила перший після Другої світової війни нормативно та інституційно цілісний режим компенсації, реалізований через Компенсаційну комісію ООН; показано, що, попри реальні виплати у розмірі 52,4 млрд доларів та охоплення різних категорій збитків, включно з екологічними, ефективність цієї моделі була обмежена тривалістю процедури, значним розривом між заявленими і фактично відшкодованими сумами, політичною залежністю від рішень Ради Безпеки ООН та складністю реалізації заморожених активів держави-агресора, що дозволило критично оцінити її дієвість і визначити межі застосування у сучасному міжнародному праві;

- встановлено, що основні принципи репарацій у міжнародному праві щодо компенсації екологічної шкоди формуються на поєднанні вимог *restitutio in integrum*, принципу пропорційності та необхідності причинного зв'язку між порушенням і наслідками; визначено, що форми відшкодування, які впливають із загального режиму міжнародної відповідальності держав, охоплюють реституцію, компенсацію, реабілітацію, сатисфакцію та гарантії неповторення, які у своїй сукупності становлять нормативний фундамент сучасних підходів до компенсації екологічних збитків, завданих війною;

- виокремлено цілісний комплекс міжнародно-правових принципів розгляду екологічних претензій, серед яких ключове значення мають принцип обережності, принцип екологічної цілісності та принцип відповідальності перед майбутніми поколіннями; на цій основі Компенсаційна комісія ООН закріпила підхід, відповідно до якого мінімізація екологічної шкоди та запобігання транскордонним негативним наслідкам становлять міжнародне зобов'язання держав-учасниць збройного конфлікту перед світовою спільнотою і майбутніми поколіннями, що створило підґрунтя для формування усталеної норми міжнародного екологічного права;

- обґрунтовано, що війна проти України засвідчила використання екологічного руйнування як цілеспрямованого елементу воєнної стратегії, що підтверджується ударами по нафтобазах, промислових об'єктах, лісових масивах, очисних спорудах та підривом Каховської ГЕС, які спричинили безпрецедентні для Європи кумулятивні екологічні наслідки; за таких умов принцип повного відшкодування потребує розроблення спеціалізованих міжнародно-правових механізмів використання заморожених активів держави-агресора та створення довготривалих фінансових інструментів, здатних забезпечити комплексне й багаторівневе екологічне відновлення України;

***удосконалено:***

- правову позицію, відповідно до якої компенсація екологічної шкоди у воєнних конфліктах можлива лише за умови встановлення повного складу міжнародного правопорушення, що включає факт протиправної дії, наявність реальної або передбачуваної шкоди довіллю та чіткий причинно-наслідковий зв'язок між діями агресора і негативними змінами природних ресурсів; доведено, що практика Компенсаційної комісії ООН формує комплексний стандарт доказування таких збитків із залученням наукових даних, екологічного моніторингу, експертних висновків та базової лінії стану довілля, який засвідчує принципову невідворотність міжнародно-правової відповідальності держави-агресора за завдану екологічну шкоду;

- концептуальне бачення потенціалу Постійного третейського суду (РСА) у розгляді вимог про відшкодування екологічної шкоди, обґрунтовано, що його процедурні та інституційні механізми забезпечують значно ширші можливості для вирішення спорів, ніж юрисдикція Міжнародного Суду ООН, оскільки не вимагають попереднього визнання загальної юрисдикції та дозволяють створення спеціалізованих арбітражних трибуналів для розгляду складної та багатофакторної екологічної шкоди; встановлено, що РСА може бути ефективно використаний Україною для вирішення спорів щодо незаконного видобутку природних ресурсів, забруднення Чорного та Азовського морів, руйнування екосистем і промислових об'єктів під час агресії, а також для захисту екологічних прав інвесторів, що підтверджує високий потенціал застосування спеціалізованих правил РСА 2016 року для доведення екологічних збитків та визначення репарацій на основі комплексної наукової експертизи.

***набули подальшого розвитку:***

- визначення системи міжнародних інституційних механізмів відшкодування шкоди довіллю у випадках збройної агресії, до якої належать Програма ООН з довілля, Міжнародний Суд ООН, Постійний третейський суд, Європейський суд з прав людини та Світовий банк, причому для України саме Світовий банк має критичне значення завдяки міжнародно визнаним методикам оцінки екологічної шкоди, формуванню фінансових і аналітичних механізмів компенсації та центральній ролі у мобілізації ресурсів для екологічної реабілітації територій, постраждалих від агресії;

- комплексний аналіз положень щодо формування спеціального Компенсаційного механізму для України, який ґрунтується на резолюціях Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/5 та A/RES/77/284, а також резолюції ПАРС 2482(2023), що передбачають створення трирівневої системи, яка включає Реєстр збитків, Компенсаційну комісію та Компенсаційний фонд, для забезпечення структурованого документування воєнної екологічної шкоди та формування доказової бази для майбутніх репарацій;

- правова позиція, відповідно до якої компенсація екологічної шкоди у воєнних конфліктах можлива лише за умови встановлення повного складу міжнародного правопорушення, що включає факт протиправної дії, наявність реальної або передбачуваної шкоди довіллю та чіткий причинно-наслідковий зв'язок між діями агресора і негативними змінами природних ресурсів, що

дозволило довести, що практика Компенсаційної комісії ООН формує комплексний стандарт доказування таких збитків із залученням наукових даних, екологічного моніторингу, експертних висновків та базової лінії стану довкілля, який засвідчує принципову невідворотність міжнародно-правової відповідальності держави-агресора за завдану екологічну шкоду;

- підходи до обмеження державного імунітету у випадках грубого порушення норм *jus cogens*, що проявляється у готовності низки держав звужувати імунітет Російської Федерації щодо її суверенних активів та підтримувати моделі, які дозволяють спрямовувати заморожені активи РФ або доходи від них до Компенсаційного фонду України, формуючи нову практику використання державних активів агресора як джерела репарацій.

**8. Теоретичне значення** дослідження полягає у розвитку доктрини міжнародного публічного права в частині компенсації екологічної шкоди, завданої збройними конфліктами. У роботі здійснено теоретичне узагальнення підходів до відшкодування воєнних збитків та обґрунтовано концептуальне бачення екологічної шкоди як самостійної категорії міжнародної відповідальності держав, що має кумулятивний, довготривалий і транскордонний характер.

Дисертація поглиблює наукові уявлення про зміст і значення принципів репарацій у міжнародному праві, зокрема *restitutio in integrum*, пропорційності та причинно-наслідкового зв'язку, з урахуванням специфіки воєнної екологічної шкоди, а також доповнює їх принципами обережності, екологічної цілісності та відповідальності перед майбутніми поколіннями.

Теоретично значущими є висновки щодо еволюції інституту воєнних репарацій та ролі міжнародних інституційних механізмів у формуванні стандартів доказування й компенсації екологічних збитків. Обґрунтована трирівнева інституційна модель спеціального компенсаційного механізму для України розширює наукові підходи до інституціоналізації міжнародної відповідальності за шкоду довкіллю.

Загалом, результати дисертації становлять внесок у розвиток теорії міжнародного публічного, міжнародного екологічного та гуманітарного права й можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях з проблем міжнародної відповідальності держав і воєнних репарацій.

**9. Практичне значення одержаних результатів** полягає у можливості використання сформульованих положень, висновків і рекомендацій для вдосконалення міжнародно-правових та національних механізмів компенсації екологічної шкоди, спричиненої збройними конфліктами, підвищення ефективності міждержавної екологічної співпраці, а також забезпечення належного документування, оцінки та відновлення довкілля в умовах війни й повоєнної реабілітації довкілля. Запропоновані теоретичні узагальнення та практичні рекомендації можуть бути використані органами державної влади України, міжнародними організаціями, науковими установами та освітніми закладами для формування сучасної правової політики у сфері екологічної безпеки та репарацій.

Практичне значення отриманих результатів класифікується за трьома

основними категоріями:

– у науково-дослідницькій сфері – результати дослідження створюють теоретико-методологічну основу для подальшого вивчення міжнародно-правових аспектів компенсації воєнної екологічної шкоди, розвитку інституту міжнародної відповідальності держав, удосконалення класифікації видів еко шкоди та методик її доказування. Отримані висновки можуть бути використані для формування нових наукових підходів до аналізу екологічних наслідків війни, розроблення моделей постконфліктного відновлення довкілля, дослідження потенціалу міжнародних інституцій (ООН, РСА, Світового банку, ЄСПЛ) у сфері екологічних репарацій. Матеріали роботи становлять наукову базу для подальшого вивчення практики Реєстру збитків та можливостей застосування механізмів заморожених активів агресора;

– у навчальній діяльності – матеріали дослідження можуть бути використані під час викладання курсів із міжнародного публічного права, міжнародного гуманітарного права, міжнародного екологічного права, права міжнародної відповідальності та екологічної безпеки. Аналіз нормативних актів, рішень міжнародних судів, документів Компенсаційної комісії ООН та сучасних ініціатив щодо компенсації шкоди Україні може бути інтегрований у навчальні плани юридичних і екологічних спеціальностей. Приклади воєнної екологічної шкоди та механізмів її документування можуть слугувати основою для практичних завдань, що формують навички правового аналізу, визначення відповідальності держави та оцінки екологічних збитків;

– у правотворчій діяльності – розроблені пропозиції можуть бути використані при вдосконаленні національного законодавства України у сфері документування, оцінки та компенсації екологічних збитків, а також у процесі імплементації міжнародних стандартів довкіллевого захисту. Практичні рекомендації щодо створення трирівневого міжнародного Компенсаційного механізму (Реєстр збитків – Компенсаційна комісія – Компенсаційний фонд), залучення заморожених активів держави-агресора, удосконалення підходів до державного імунітету та розвитку процедур звернення до міжнародних арбітражних інституцій можуть бути використані у зовнішньополітичній діяльності України та при розробленні міждержавних домовленостей. Отримані висновки також мають прикладне значення для державних органів, відповідальних за екологічний моніторинг і післявоєнне відновлення, у процесі розроблення національних стратегій репарацій та екологічної реабілітації.

Результати даної дисертаційної роботи впроваджено в навчальному процесі при підготовці фахівців за спеціальністю 293 – Міжнародне право освітньо-професійною програмою «Міжнародне право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з дисциплін «Міжнародне гуманітарне право», «Право міжнародної безпеки» (акт про впровадження від 11.03.2026).

**10. Особистий внесок здобувача.** Дане дисертаційне дослідження виконане здобувачем особисто. Положення наукової новизни та наукові результати отримані на основі особистих досліджень автора. Теоретичні положення, висновки та рекомендації викладені автором обґрунтовані на основі опрацювання робіт інших науковців, на які відповідно зроблено посилання.

**11. Апробація результатів дисертації.** Теоретичні та практичні положення, які містяться у дисертації, оприлюднені у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях: «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики» (Київ, 2024), «Materials of International Scientific and Practical Conference» (Rotterdam, Netherlands, 2026), «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики» (Київ, 2024), «Crosspoint: науковий альманах» (Харків, 2026).

**12. Публікації.** Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено в 6 наукових публікаціях, серед них 3 публікації у наукових фахових виданнях України, 3 публікації у збірниках матеріалів конференцій.

### Список опублікованих праць за темою дисертації

*Статті у періодичних наукових виданнях, що увійшли до переліку наукових фахових видань України:*

1. Кравцов Д. О. Роль міжнародних організацій у вирішенні питань компенсації шкоди, завданої війною: аналіз досвіду та основні виклики. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2025. Т. 36, вип. 14. С. 110–116. DOI: <https://doi.org/10.32782/npuola.v36.2025.12>.

2. Кравцов Д. О. Історичні витоки та сучасні виклики репарацій у міжнародному публічному праві. *Європейські перспективи*. 2024. № 4. С. 356–361. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2024.4.49>.

3. Кравцов Д. О. Правова природа шкоди довкіллю як sui generis у структурі воєнних репарацій. *Право. UA*. 2025. № 4. С. 407–413. DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2025.4.57>.

*Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:*

4. Кравцов Д. О. Ефективність моделей компенсації шкоди, завданої воєнними діями, у міжнародному публічному праві. *Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.. Фак. міжнар. відносин Нац. авіац. ун-ту ; за заг. ред. Ю. О. Волошина. Київ : Національний авіаційний університет, 2024. С. 131–134.

5. Кравцов Д. О. Екологічна шкода як окрема категорія воєнних репарацій: міжнародний досвід та перспективи для України. *Materials of International Scientific and Practical Conference*. Rotterdam, Netherlands, 2026. С. 308–311.

6. Кравцов Д. О. Міжнародні механізми компенсації екологічної шкоди, завданої війною: інституційна модель та перспективи для України. *Crosspoint: науковий альманах*. 2026. № 1. С. 41–42.

**13. Структура та обсяг дисертації.** зумовлені метою та завданнями дисертаційного дослідження. Робота складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 206 сторінок, із них 181

сторінка основного тексту. Робота містить 2 додатки. Список використаних джерел налічує 235 найменувань.

**14. Характеристика особистості здобувача.** Під час підготовки дисертаційної роботи Кравцов Д.О. зарекомендував себе як самостійний, творчий і відповідальний дослідник. Для нього характерні вміння поєднувати наукові підходи та джерела з різних галузей знань, ґрунтовність у опрацюванні теоретичного й практичного матеріалу, глибоке знання чинного законодавства, методологічна обґрунтованість і логічність викладу наукових положень, а також здатність до формулювання змістовних теоретичних і практичних узагальнень.

Як особистість, здобувач вирізняється високим рівнем патріотизму, чіткою орієнтацією на захист національних інтересів України у межах обраної проблематики, високою працездатністю, коректністю та професійною етикою. Він упевнено володіє сучасними методами наукового пізнання, що свідчить про належний рівень його теоретичної підготовки та практичних навичок науково-дослідної роботи.

**15. Оцінка мови та стилю дисертації.** Дисертація написана грамотно науковим стилем, а викладені матеріали дослідження, наукові положення, висновки і рекомендації сприймаються легко та доступно. Матеріали дослідження оформлені відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України.

**16. Відповідність принципам академічної доброчесності.** На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць аспіранта та Протоколу контролю оригінальності встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

**17. Рецензенти рекомендують:** відповідно до пп. 15, 16 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, пропонується такий склад разової ради:

***Голова ради:***

Нуруллаєв Ількін Садагат огли, д.ю.н., професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ.

***Рецензент:***

Жукорська Ярина Михайлівна, к.ю.н., декан факультету права та міжнародних відносин КАІ.

***Офіційні опоненти:***

Буроменський Михайло Всеволодович, д.ю.н., професор, в.о. завідувача кафедри порівняльного і європейського права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Нестор Віталій Романович, д.ю.н., професор кафедри теорії держави і права та конституційного права ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»;

Марцеляк Олег Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України.

Усі члени разової спеціалізованої вченої ради не мають реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача Кравцова Д.О. (зокрема, є його близькою особою) та/або його наукового керівника.

У результаті попередньої експертизи дисертації Кравцов Д.О. і повноти публікації основних результатів дослідження

### **УХВАЛЕНО:**

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Кравцова Данила Олександровича на тему: «Компенсація екологічної шкоди, завданої війною, в міжнародному праві».

2. Вважати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Кравцова Данила Олександровича відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44

3. Рекомендувати дисертаційну роботу «Компенсація екологічної шкоди, завданої війною, в міжнародному праві», подану Кравцовим Данилом Олександровичем на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

4. Рекомендувати Вченій раді КАІ клопотати про призначення:

#### **Головою спеціалізованої вченої ради:**

Нуруллаєв Ількін Садагат огли, д.ю.н., професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ;

#### **Рецензент:**

Жукорська Ярина Михайлівна, к.ю.н., декан факультету права та міжнародних відносин КАІ;

#### **Офіційні опоненти:**

Буроменський Михайло Всеволодович, д.ю.н., професор, в.о. завідувача кафедри порівняльного і європейського права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

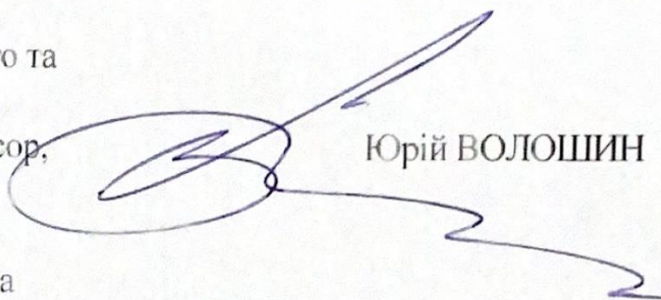
Нестор Віталій Романович д.ю.н., професор кафедри теорії держави і права та конституційного права ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»;

Марцеляк Олег Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів наук та кандидатів наук: «за» – 10, «проти» – немає, «утрималося» – немає.

**Головуючий на засіданні:**

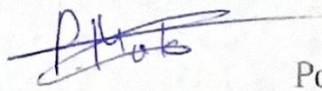
професор кафедри міжнародного та європейського права КАІ,  
доктор юридичних наук, професор,



Юрій ВОЛОШИН

**Секретар засідання:**

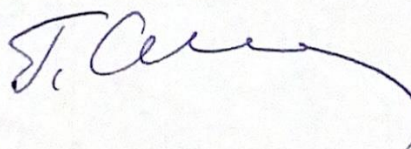
доцент кафедри міжнародного та європейського права КАІ,  
кандидат юридичних наук



Роман МАКСИМОВИЧ

**ПОГОДЖЕНО:**

проректор з наукових досліджень та трансферу технологій КАІ,  
доктор технічних наук,  
професор



Сергій ГНАТЮК